

A Estrada nos séculos XIII-XVI.

Fontes para o estudo da economía e a sociedade

Javier García Gómez
terradefaro@hotmail.com

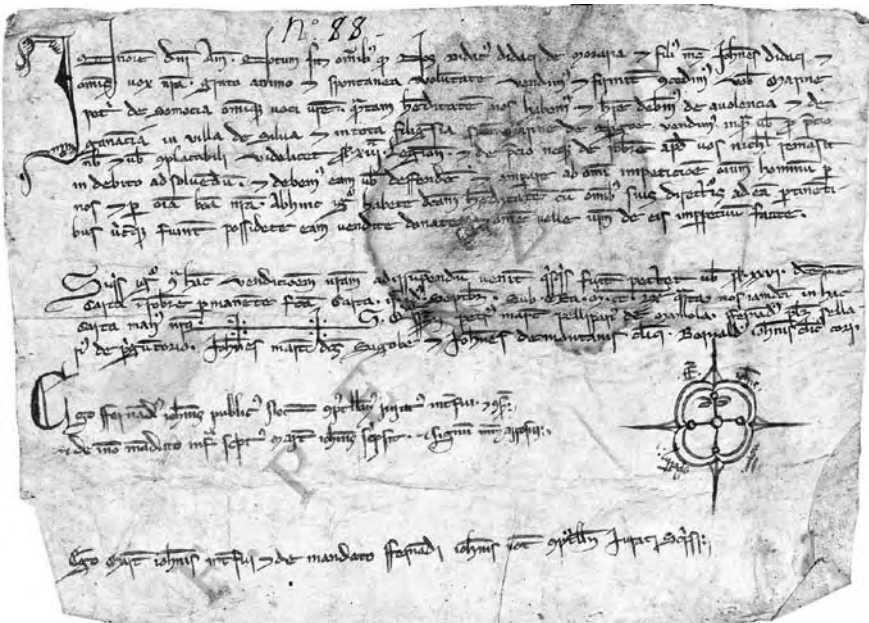
Resumo. Un dos principais retos, á hora de considerar calquera proposta de investigación histórica, é a posibilidade de atopar fontes orixinais, primarias, coas garantías de orixe, autoría e custodia debidamente acreditadas. Presentamos aquí unha recompilación de estratos documentais referidos ás distintas parroquias que conforman A Estrada entre os séculos XIII e XVI, como punto de partida para traballos de investigación sobre a economía e a sociedade no tramo final da Idade Media.

Abstract. One of the main challenges for any historical research proposal be considered is the possibility of finding original primary sources, with properly reliable guarantees of origin, authorship and custody. As a starting point for research work on the economy and society at the end of the Middle Ages, we present here a documentary compilation about the different parishes in A Estrada between the 13th and 16th centuries.

Como podemos deducir da propia exposición do título do traballo, aportamos unha serie de referencias documentais inscritas no marco cronolóxico comprendido entre os séculos XIII e XVI. Estes documentos abranguen algo máis de 300 anos, comezando por unha venda datada no ano 1226 durante o reinado de Alfonso IX, pasando polas derradeiras centurias da época medieval, ata rematar con outro contrato de igual natureza do ano 1546, xa en plena época Moderna baixo o reinado do herdeiro dos Reis Católicos, o monarca Carlos I.

Non é outro o obxectivo deste artigo que servir como fase preliminar, un punto de partida e, porque non, un condicionante, xa que a edición crítica de fontes, aínda que non constitúe unha investigación histórica de seu, representa un paso decisivo na elaboración e desenvolvemento dun marco teórico a partir da revisión documental, o que nos permitirá delimitar con precisión calquera obxectivo de estudo posterior.

Imos ver de seguido, mediante unha sinxela proposta metodolóxica baseada en criterios que garantan o rigor, autenticidade e

Documento máis antigo, escritura de venda datada de 1226. (PLA-04/014).

validez do proceso de investigación, diferentes aspectos da recompilación das fontes documentais primarias que nos ocupan, a súa clasificación e análise crítica, orixe e autoría, lugar e data de redación e a relación entre elas, así como a información que podemos extraer dos documentos que achegamos no corpus descriptivo.

A pesar da amplitude do marco cronolóxico (1226-1546), todos os documentos presentan certas características comúns, como un acoutamento xeográfico circunscrito ás parroquias do actual termo municipal da Estrada; a procedencia dun mesmo centro de arquivo e unha mesma afinidade temática e, aínda que se inclúe algún texto normativo de carácter xudicial público, en gran medida son escrituras notariais de natureza privada, *chartae pagenses*¹.

1 MARÍN MARTÍNEZ, T. *Paleografía y Diplomática*. 2. UNED. Madrid, 2011. páx. 163. A clasificación como documento de carácter privado, ou *chartae pagenses*, baséase na categoría xurídica da persoa ou institución da que procede o documento e transcribe a acción ou feito xurídico que nel se contén, neste caso, asuntos de dereito privado e particular escritos por un notario ou escribán, dos que se derivan os correspondentes dereitos e obrigacións.

Os 38 documentos referidos forman parte dos arquivos da Fundación Penzol de Vigo, catalogados nun fondo especial composto por 287 unidades, en pergameo e papel, baixo o título de *Colección B de documentos soltos*². Todos os documentos que se relacionan, pódense consultar mediante acceso directo on-line na Biblioteca Dixital de Galicia, *Galiciana*, ofrecendo a súa dixitalización, códigos de referencia, procedencia e outros datos de interese³.

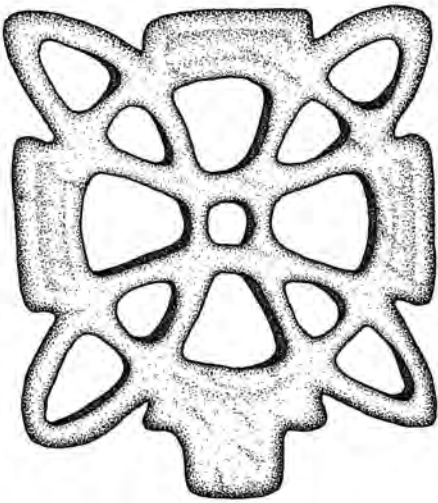
Pintura relixiosa románica en San Miguel de Moreira.

Atendendo á súa natureza, as materias presentes nos documentos referidos ós lugares da Estrada, corresponden con escrituras de venda ou arrendamentos, tomas de posesión, declaracións testimoniais, convenios, cartas de aforamento, cartas de pago, acordos, testamentos, sentencias arbitrais e concordias. Consignamos, pois, por orde cronolóxica, os extractos documentais e a súa signatura de referencia.

Documento 1. Signatura PLA-04/014.

1226, setembro, 12. Escritura de venda que Diego Díaz e Xoán Díaz fan a favor de Marina Pérez de Somoza, da herdade que teñen na vila de Silva e na freguesía de Santa María de Nigoi, por trece soldos

- 2 FUNDACIÓN PENZOL. Casa Galega da Cultura. Praza da Princesa, 2. 36202 Vigo. Os documentos pertencentes á *Colección B de documentos soltos*, atópanse rexistrados coas signaturas comprendidas entre a PLA-04/001 e a PLA-04/287.
- 3 GALICIANA. Biblioteca Dixital de Galicia. Secretaría Xeral de Cultura. Xunta de Galicia. Os recursos dixitalizados pertencentes á Fundación Penzol, atópanse baixo o epígrafe xenérico ES.GA.36057.AFP <http://biblioteca.galiciana.gal/gl/consulta/busqueda.cmd>

Cruz medieval de Santa María de Frades.

leoneses. Fernando Eanes, notario público xurado de Compostela e Martín Eanes, escribán.

Doc. 2. Sign. PLA-04/015.

1227, xullo, 26. Escritura de venda que o cabaleiro Xoán Eanes fai a Fernán Paio, de todas as herdades que posúe en Vilar das Donas, na freguesía de Santa Cristina de Veá, por sesenta soldos leoneses. Bernardo Eanes, notario público da cidade de Compostela e Pedro Pérez, escribán.

Doc. 3. Sign. PLA-04/019.

1235, maio, 6. Escritura de venda que Maior Alfonso e o seu marido Domingo Eanes fan a favor do mercader da rúa do Vilar, Pedro Arias, de toda a herdade que teñen nos lugares de Distriz, Barro e en toda a freguesía de San Miguel de Cora, por dezasete libras leonesas. Martín Eanes, notario da cidade de Compostela e Xoán Fernández, escribán.

Doc. 4. Sign. PLA-04/046.

1277, maio, 30. Escritura de venda que María Eanes de Viso fai a Domingo Pérez e Dominga Pérez, da metade das herdades que posúen na vila de Quintas, na freguesía de San Xurxo de Cereixo, e que levaba María Fernández de Quintas, por cincuenta soldos alfonsíes. Domingo Pérez, notario xurado de Compostela e Xoán Núñez, escribán.

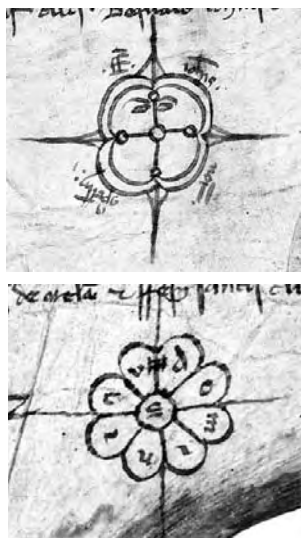
Doc. 5. Sign. PLA-04/063.

1292, marzo, 29. Escritura de venda que Fernando Pérez de Picaes fai da metade dunha herdade que posúe no lugar de Fragoso, na freguesía de Santa Cristina de Vinseiro, a Gonzalo Pérez de Silva; e a outra metade a Gonzalo Rodrigo de Vinseiro, por catrocentos soldos

alfonsís. Pedro Nuño, notario de Caldas de Cuntis e de Moraña.

Doc. 6. Sign. PLA-04/123.

1347, xuño, 12. Declaración de testemuño dado a petición de García Pérez, en nome do mosteiro de Santa Clara de Santiago de Compostela, sobre a declaración feita polos irmáns Pedro Pérez e Xoán Pérez, sobre a pertenza dunha parte da vila de Riba de Ve a ao citado mosteiro, por mandado do clérigo Alfonso Pérez. Álvaro Eanes, notario xurado de Santiago e Alfonso Fernández, escribán.

Signos notariáis en documentos de 1226, 1227 e 1277.

Doc. 7. Sign. PLA-04/116.

1350, xaneiro, 6. Escritura de venda que Rui Fernández, morador na vila de Freixo, freguesía de San Miguel de Cora, fai ó matrimonio de Alfonso Rodríguez e a súa muller María González da metade dunha quinta parte do casal de Viñó, pertencente ás freguesías de Santo André de Illobre e Santa María de Bamonde, pola cantidade de once libras pequenas do rei don Alfonso. Pedro Afonso, notario público da cidade de Santiago e Rodrigo Afonso, escribán.

Doc. 8. Sign. PLA-04/156.

1393, xuño. Carta de foro do mosteiro de Santa María de Acibeiro a favor de Pedro Eanes e Sancha Fernández, con veciñanza na cidade de Santiago, do casal de Gomor, na freguesía de Santa Mariña de Agar; os casares e herdades de Figueiredo e do Outeiro, en San Pedro de Sarandón, e o lugar de Ramil, pertencente ás freguesías de Santa María de Lestedo e San Fins de Sales, todos por un tempo de vintenove anos e unha renda anual de 6 marabedís e unha oitava de pan pola medida de Toledo.

Doc. 9. Sign. PLA-04/158.

1394, febreiro, 9. Convenio entre o prior e mosteiro de San Xoán da Cova con Xoán da Ulla, polo que o segundo levará por toda a

súa vida o dezmo das viñas que posúe, o dezmo da viña de Fernán André, o dezmo da de Lourenzo Ferreiro da Veiga e o dezmo dos porcos, gando e castañas verdes e secas que lle corresponden pola súa casa. Tralo falecemento de Xoán da Ulla, o mosteiro levará todas as herdades que posúe en Vilancosta, freguesía de San Vicenzo de Berres, debendo pagar ós seus herdeiros unha carga anual de viño do Ulla, así como a metade do lugar de Casal da Serra mentres viva, quedando a outra metade para el e os seus herdeiros. Xoán Millares, notario da freguesía de Aguións e outras herdades en Vilancosta, e notario público xurado da terra de Tabeirós e de Ribadulla.

Doc. 10. Sign. PLA-04/164.

1412, outubro, 9. Sentenza arbitral e de concordia dada por Xoán Fanado, morador en Santa María de Paradela, e Domingo Vello, morador en Trasmonte, como homes bos e árbitros, na contenda mantida entre Sancha Rodríguez e Maior Pérez, sobre dez castiñeiros sitios na freguesía de Santa María de Barbude, dispoñendo que a primeira deixe libre a metade dos mesmos á segunda. Alfonso Vallo, notario público da terra de Tabeirós e de Ribadulla.

Doc. 11. Sign. PLA-04/168.

1418, outubro, 11. Dúas escrituras de venda no lugar de Gondomar, freguesía de San Xiao de Veá. Primeira: Gómez Núñez, veciño de Gondomar na freguesía de San Xiao de Veá, vende a Lourenzo de Gondomar e a María Eanes, súa muller e veciños do mesmo lugar, a leira chamada Altamira, do tallo ou herdade da Pena, xunto con outra herdade que chaman de Parada, no lugar de Gondomar, por cento dez morabedís de moeda vella. Segunda: Gómez Núñez vende a Lourenzo de Gondomar e a Xoán de Calvelo, veciño de Santo André de Veá, cadanseu por metade, once castiñeiros sitios no lugar de Gondomar. Gómez García, notario público xurado de Santiago.

Doc. 12. Sign. PLA-04/171.

1432, maio, 6 e 7. Dúas escrituras de venda e posterior toma de posesión de varias propiedades, sitas nas freguesías de Santa Baía de Matalobos e San Xiao de Veá. Primeira: En data 6 de maio, Dominga de Salmonte, veciña de Santiago de Compostela e viúva de García Martínez, vende a Lourenzo Afonso e á súa muller María Afonso,

moradores de Santa Baia de Matalobos, todas as herdades que posúe, a montes e a fontes, nas freguesías de Santa Baia de Matalobos e San Xiao de Veá. Fernán Pérez, notario público xurado pola autoridade apostólica da terra de Tabeirós e Ribadulla. Segunda: En data 7 de maio, Lourenzo Afonso toma posesión das herdades compradas a Dominga de Salmonte nas freguesías de Santa Baia de Matalobos e San Xiao de Veá. Xoán Domínguez de Armao, clérigo do arcebispado de Santiago, notario público pola autoridade apostólica.

Doc. 13. Sign. PLA-04/174.

1437, abril, 27. Escritura de venda que o escudeiro Gómez Núñez fai a Lourenzo de Gondomar de toda a herdade que posúe, a montes e a fontes, na voz que chaman Valino, na vila de Gondomar, freguesía de San Xiao de Veá, ademais da metade de dúas nogueiras sitas no casal de Valino, por cento vinte maravedís. Fernán Pérez, notario público xurado da terra de Tabeirós e Ribadulla.

Doc. 14. Sign. PLA-04/192.

1493. Carta de foro. Alfonso Rodríguez de Rioboo, en nome do conde de Altamira, afora a Pedro Rodríguez e a súa muller María, o lugar da Estrada, na freguesía de San Lourenzo de Ouzande, por unha renda anual de un real de prata. Diego Rodríguez, notario.

Doc. 15. Sign. PLA-04/193.

1494, agosto, 10. Manda testamentaria de Roi da Fonte, veciño do lugar de Gondomar na freguesía de San Xiao de Veá, donde lega unha cantidade de diñeiro para mercar un cáliz, pintar un crucifixo, diversas obras pías e construír un altar para a igrexa da súa parroquia. Deixa nomeado como herdeiro universal ó seu sobriño Xoán de Guendos, nomea como albaceas a dito sobriño e a Gonzalo de Matalobos, e lega as propiedades pertencentes a súa nai ós parentes máis cercanos a ela. Francisco Sánchez, notario e Francisco González, escribán.

Doc. 16. Sign. PLA-04/199.

1499, novembro, 7. Escritura de venda que o matrimonio formado por Pedro Rodríguez e Maior do Pedregal, veciños de San Lourenzo

Pergameo co testamento de Roi da Fonte en San Xio de Veá, 1494. (PLA-04/193).

de Ouzande, fan a favor de Xoán Rodríguez de Casdorrazos e a súa muller Urraca Pose, moradores de Santa María de Aguións, da casa da estrada que posúen á veira do camiño francés, con todas as súas herdades e devesas na dita freguesía de Ouzande, por tres mil cen pares de brancas. Fernán Bieites, notario público xurado pola autoridade apostólica e escusador de Alonso López Galos, notario da terra de Tabeirós e Ribadulla.

Doc. 17. Sign. PLA-04/208.

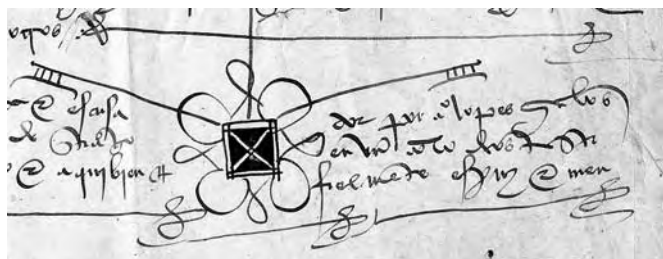
1501, novembro, 2. Escritura de venda que Pedro Rodríguez, veciño de San Lourenzo de Ouzande, fai a favor de Xoán Rodríguez de Casdorrazos, veciño do Preguecido en Santa María de Aguións, de todas as herdades a montes e a fontes, casas e casares que posúe nas terras de Veá e de Tabeirós, por mil marabedís. Martín González, notario público xurado pola autoridade apostólica.

Doc. 18. Sign. PLA-04/205.

1503, setembro, 15. Escritura de venda que María, filla de Pedro Vigín e muller de Martín de Saiar, fai a favor de Xoán de Guendos, veciño de Santa Baía de Matalobos, da parte que posúe nas casas e herdades do lugar de Moldes, freguesía de Matalobos; ademais da parte que posúe dunha viña en Gondomar, freguesía de San Xio de Veá, todo por un prezo de dezaoitto reais de prata novos. Rui Boton, notario público xurado pola autoridade apostólica na vila de Caldas de Reis e na terra de Salnés.

Sinatura autógrafa
do notario de
Ribadulla e
Tabeirós, Álvaro
López Galos, 1506.
(PLA-04/213).

Doc. 19. Sign. PLA-04/206.

1504, agosto, 19. Carta de foro que o labrador Rodrigo de Rosallo, veciño de San Xiao de Veá, fai a favor de Álvaro de Rosallo, da mesma veciñanza, de todas as propiedades a monte e a fontes que posúe na aldea de Rosallo, en San Xurxo de Veá, para el e as súas voces por unha renda anual de un real de vinte marabedís vellos e catro diñeiros. Lopo Arias de Liz, clérigo da diócese de Lugo, notario público xurado pola autoridade apostólica.

Doc. 20. Sign. PLA-04/203.

1505, maio, 13. Escritura de venda que Rui de Trasariz, veciño da freguesía de Santo André de Veá, fai a favor de Alfonso de Piñeiro e María Martínez, veciños de San Miguel de Cora, dun terreo no lugar de Vera, en Santo André de Veá, por un prezo de seis mil marabedís. Gómez Fernández de San Xurxo, notario escusador da terra de Tabeirós e Ribadulla.

Doc. 21. Sign. PLA-04/213.

1506, xaneiro, 4. Carta de pago que os fillos de Xoán Rodríguez de Casdorrazos e Tareixa Rodríguez de Preguecido, chamados Alfonso Rodríguez, Rodrigo Fernández de Preguecido, Xacome Rodríguez e María Rodríguez do Feal, dan a Xoán Rodríguez de Casdorrazos, seu irmán e curador, polas contas que presentou dos bens que lles administrou a todos eles, mentres foron menores, tras o falecemento dos seus pais. Pedro de Figueroa, notario público xurado pola autoridade apostólica; escusador de número en terra de Ribadulla e Tabeirós polo notario da Santa Igrexa de Santiago Álvaro López Galos.

Doc. 22. Sign. PLA-04/214.

1506, outubro, 8. Declaración testimonial xurada dada por Rodrigo de Trasarís, Alfonso de la Iglesia e Xoán de Deza a petición de Gómez Sueiro e Sueiro de Arcos, todos veciños de San Breixo de Arcos ante o notario Pedro de Figueroa, sobre os bens e demarcacións que os segundos posúen no lugar de Trasarís, freguesía de Santo André de Veá, en virtude de carta de excomuñón dada pola xustiza do arcebispo de Santiago. Pedro de Figueroa, notario público xurado pola autoridade apostólica.

Doc. 23. Sign. PLA-04/216.

1508, novembro, 6. Escritura de venda que o matrimonio de Maior Caldelán e Lourenzo Caldelán, fan a favor de Xoán de Guendos e Tareixa de Guendos, veciños de santa Baía de Matalobos, de todas as casas e herdades que posúen no lugar de Guendos a montes e a fontes, da dita freguesía. Pedro de Figueroa, notario público xurado pola autoridade apostólica; escusador de Afonso López Galos, notario de número na terra de Tabeirós e Ribadulla.

Doc. 24. Sign. PLA-04/273.

1509, xaneiro, 15. Escritura de venda que María Lourenza, veciña do couto de Codeseda, fai a favor do escudeiro Xoán Rodríguez de Casal de Reiros, veciño de Santa María de Aguións, de todos os bens mobles e semoventes que lle pertencían da herdanza de súa curmá Dominga Lourenza, falecida *ab intestato*.

Doc. 25. Sign. PLA-04/219.

1514, maio, 14. Sentenza arbitral de concordia dada polo xuíz árbitro Ares Pardo das Mariñas xunto con Diego de Piñeiro, peritos, a petición do escudeiro Xoán Rodríguez de Casalderrazos e Alonso Louzao, sobre a herdanza de Dominga Lourenza, filla de Lourenzo da Nogueira e súa muller Sancha Lourenzo, pola que había discordia entre os peticionarios. A sentenza é favorable ó escudeiro Xoán Rodríguez. Contén dous anexos. Primerio, dado en Santiago de Compostela o 13 de agosto de 1524 polo xuíz da audiencia da Quintana, o bachaler Alonso de Oviedo, mandando que todas as xustizas cumplan e garden a sentenza do 14 de maio de 1514. Segundo, dado nos

Documento que contém varios contratos de venda no lugar de Preguecido, Santa María de Aguións. Mistura de letra gótica tardía e procesal. 1515-1530. (PLA-04/221).

Cebados, freguesía de Santa María de Aguións, o 18 de febreiro de 1526 ante o escribán Roi Fernández, sobre a toma de posesión dos bens que pertenceran a Sancha e Dominga Lourenza, a quinta parte do lugar dos Cebados, polo cóengo Gómez.

Doc. 26. Sign. PLA-04/221.

1515-1530. Tres contratos de venda de diversos bens no lugar de Preguecido, na freguesía de Santa María de Aguións.

1515, marzo, 7. En San Paio de Figueroa, escritura de venda que os irmáns Xoán e Gonzalo da Hermida, veciños de Santo Estevo de Lagartóns, fan a favor de Fernando e Pedro Carbón, veciños de Santa María de Aguións; por metade, da parte dos bens que lles correspondían por representación de seus avós, das casas e herdades do lugar de Preguecido, por dous ducados de ouro.

1530, maio, 9. Escritura de venda que o matrimonio de Gómez de Albela e a súa muller María Carbón, veciños de Santa María de Aguións, ademáis de Gabriel Carbón en nome de seus irmáns como herdeiro universal de Pedro Carbón; fan a favor de Gómez Rodríguez, cóengo da Igrexa de Santiago, da parte que posuían Fernando e Pedro Carbón no lugar de Preguecido contidos na anterior escritura, por dous ducados de ouro.

1530, maio, 9. Escritura no lugar de Preguecido, pola que María Carbón outorga o seu consentimento á venda anterior. Roi Fernández, escribán público pola autoridade apostólica e lugartenente de

notario en terra de Vea e a súa xurisdición; Álvaro López Galos, notario ordinario da citada terra.

Doc. 27. Sign. PLA-04/223.

1516, agosto, 22. Escritura de venda que Alonso do Souto, veciño de San Pedro de Parada, fai a favor do seu fillo Xoán do Souto e súa muller Tareixa do Souto, veciños de Aguións, da herdanza da súa nai Inés do Souto consistente na parte que posúe nas casas e herdades, a montes e a fontes, no lugar de Vilagrande en Santa María de Aguións, xurisdición de Vea, por un valor de trinta e seis reais de prata e catro pares de brancas. Roi Fernández, notario da xurisdición de Vea.

Doc. 28. Sign. PLA-04/225.

1520, febreiro, 3. Escritura de foro de Roi Bodías, veciño de San Xurxo de Vea, outorgando en censo a perpetuidade a Gonzalo e Catalina Ferreiro, o lugar de Vixín de Baixo e o casal de Rabeáns dos Cabaleiros en San Xiao de Vea, por unha renda anual de catro celeminíns de pan, medio millo e medio centeo, contados pola medida da vila de Pontevedra. Roi Fernández, notario público na terra de Vea e a súa xurisdición.

Doc. 29. Sign. PLA-04/229.

1524, xaneiro, 23. Escritura de venda que o notario Alberte Fernández, veciño de San Miguel de Moreira, fai a favor de Urraca Ares en nome do seu fillo Gómez Rodríguez, cóengo da Igrexa de Santiago, dunha leira sita na veiga do Castro en Preguecido, freguesía de Santa María de Aguións, que lle dera o notario Roi Fernández como pago dunha débeda pola escribanía da terra de Vea, nun prezo de corenta e seis reais. Gregorio de Piñeiro, escribán.

Doc. 30. Sign. PLA-04/232.

1525, xaneiro, 9. Escritura de venda que Tareixa Pérez fai a favor de Roi da Arca, do lugar do Outeiro en San Martiño de Callobre, e posterior toma de posesión. Alberte Fernández, tenente de notario público en terra de Tabeirós e Vea; Alonso López Gallo, notario ordinario e arzobispo da Santa Igrexa de Santiago.

Escritura de venda en Santa María de Aguións, 1216. Pergameo con letra gótica documental misturada con procesal. (PLA-04/259).

Doc. 31. Sign. PLA-04/238.

1528-1529. Dúas escrituras nas que Gómez Rodríguez de Rioboo, cóengo da Igrexa de Santiago, compra e toma posesión dunhas casas e herdades en Santa María de Aguións.

1528, xuño, 28. Escritura de venda que Xoán do Souto, veciño de Santa María de Aguións, fai a favor de Gómez Rodríguez de Rioboo, de todos os bens raíces, casas e herdades que ten na dita freguesía que rendan a perpetuidade seis celemins de pan pola medida de Pontevedra, que lle corresponderan polo seu pai Alonso do Souto, todo por seis ducados de ouro. En Santiago de Compostela, ante

Sinatura de Pedro Lorenzo de Ben, notario escribán do Cabido de Santiago, nunha escritura de venda de 1528. (PLA-04/238).

Pedro Lorenzo de Ben, escribán de número do Ilustrísimo Cabido da cidade de Santiago.

1529, abril, 22. Escritura de toma posesión por parte de Fernán Benito Gómez Rodríguez, dos bens adquiridos a Xoán do Souto en Aguións, o 28 de xuño de 1528. En Aldea Grande, Santa María de Aguións, ante o notario Xoán González de Figueroa.

Doc. 32. Sign. PLA-04/239.

1529, febreiro, 17. Escritura de toma de posesión por parte do cóengo da Igrexa de Santiago, Gómez Rodríguez, dos bens que Xoán do Souto lle vendera no lugar de Aguións. Álvaro López, lugartenente de meiriño na terra de Veá; Roi Fernández, notario.

Doc. 33. Sign. PLA-04/240.

1529, marzo, 11. Escritura de venda que o notario Alberte Fernández, veciño de San Miguel de Moreira, fai a favor de Gómez Rodríguez, cóengo da Igrexa de Santiago, de todas as casas e herdades que posúe, a montes e a fontes, no lugar de Outeiro da dita freguesía, por un ducado e medio de ouro. Pedro Lourenzo de Ben, escribán, notario do Cabido da cidade de Santiago.

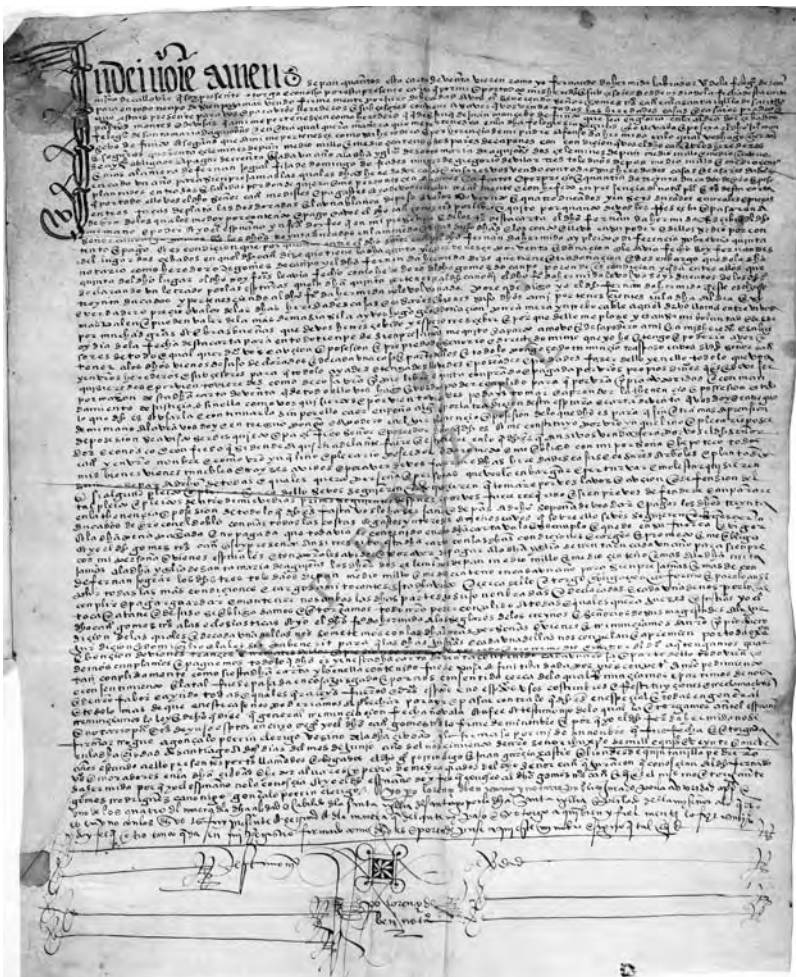
Doc. 34. Sign. PLA-04/241.

1529, xuño, 2. Escritura de venda que Fernando da Hermida, veciño de San Martiño de Callobre, fai a favor do cóengo da Igrexa de Santiago, Gómez Rodríguez, de todas as propiedades que posúe na aldea de Cebados, freguesía de Santa María de Aguións, polas que lle paga en renda Xoán Mancebo 40 celemíns de pan e dous pares de

Pergameo con escritura de venda en San Miguel de Moreira, 1529. (PLA-04/240).

capóns cada ano, todo por trinta ducados de ouro. Contén o condicionante da obrigatoriedade de pagar unha renda ou pensión anual de dous celemeíns de pan á freguesía de Santa María de Aguiões, e tres toledáns anuais de pan a favor da filla de Gregorio da Vila, a perpetuidade. Pedro Lourenzo de Ben, escribán e notario público xurado pola autoridade Apostólica, e un dos catro de número da cidade e Cabido de Santiago.

Escritura de venda en Santa María de Aguións. Letra cortesá, 1529. (PLA-04/241).

Doc. 35. Sign. PLA-04/242.

1529, xuño, 19. Escritura de venda que Xácome Rodríguez, veciño de San Miguel de Moreira, fai a favor do cóengo Gómez Rodríguez de todas as herdades que posúe, a montes e a fontes, no lugar do Preguecido, freguesía de Santa María de Aguións; as do lugar de Vilagude, en San Miguel de Moreira, e todos os demás bens que posúe en terra de Tabeiros, excepto os de Vilafuxil e Moreira Vella, en San Miguel de Moreira, e o de San Vicenzo de Berres, todo por

Pergameo con escritura de venda de varios bens en diferentes parroquias, 1529. Mistura letra gótica documental e cortesá. (PLA-04/242).

tres ducados de ouro. Alberte Fernández, escribán público da xurisdición de Tabeirós e Veá; Fructuoso Gallos, notario e arzobispo pola Santa Igrexa de Santiago.

Doc. 36. Sign. PLA-04/244.

1531, agosto, 24. Escritura de venda que Sancha de Carvea, veciña de Santa Cristina de Veá, en nome propio e de súas irmás María de Sorbías e Inés de Loseiras, fai a favor do matrimonio de Fernán de

Doc. 37. Sign. PLA-04/255.

1540, decembro, 9. Escritura de venda que Leonor Rodríguez, co consentimento do seu marido Tristán Patiño, veciños de Santa María de Aguións, fai a favor do cóengo Gómez Rodríguez dunha casa e herdades que posúe no lugar de Vilafruxil, ademáis da parte que posúe na freguesía de San Miguel de Moreira, e da parte que ten na aldea de Trasmonte, en San Martiño de Barbude, todo por catorce ducados de ouro. Xoán Mosqueira, escribán público de número da cidade de Santiago, escusador de Pedro Lourenzo de Ben.

Doc. 38. Sign. PLA-04/259.

1546, xuño, 24. Escritura de venda que Fernando de Dorelle, veciño de San Xiao de Veá, en nome propio e de seus irmáns Ambrosio e Gregorio de Vilariño, fai a favor do cóengo Gómez Rodríguez dun tercio de todas as herdades que posúen no lugar de Valcárceles, en San Xurxo de Veá, así como unha pesqueira no río Ulla, todo por cinco ducados. Alonso de Muradelo, escribán da Súa Maxestade, de número e concello da cidade de Santiago, escusando ó notario Lope de Losada.

Unha sinxela análise formal de descrición física dos soportes documentais, amosa como materia ordinaria predominante na que se tratan os signos gráficos, o pergameo. Este material, manufacturado a partir das peles de determinados animais, maceradas, raspadas e pulidas, está presente na maior parte dos documentos. A utilización do papel como sustituto do pergameo, máis económico aínda que de peor calidade, aparece únicamente en catro documentos, de 1418, 1509, 1525 e 1546.

A amplitude cronolóxica destes manuscritos orixinais corre paralela ó desenrolo da escritura latina durante a Idade Media. A letra carolina, de ampla difusión ata comezos do século XIII, só aparece nun documento de 1235. A secularización das manifestacións culturais vai impoñer a letra gótica, aparecendo desde os primeiros documentos ata o ano 1350, aínda que atopamos variantes como a gótica cursiva en 1503, a gótica tardía en 1515, a gótica documental en 1524 e 1529, ou a gótica semicursiva en 1540. Derivada da ante-

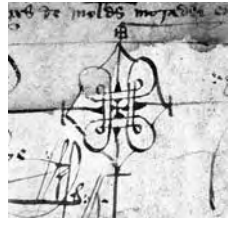
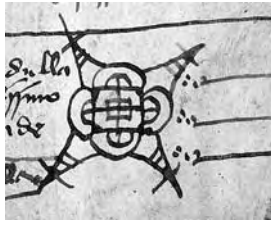
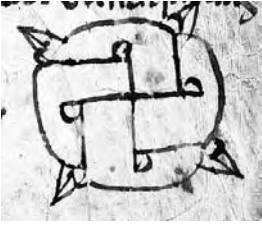

rior, aparecen exemplos de letra precortesá en 1393, 1394 e 1412. A letra cortesá vaise impondo desde 1418, alternando coa procesal, que desde comezos do século XV vai ser utilizada por notarios e escribáns de oficio. A reforma caligráfica imposta pola Casa de Austria supuxo a introdución da letra humanística, da que temos tres exemplos en 1528, 1531 e 1540. As linguas de expresión utilizadas son o latín, o galego e o castelán, algunhas das veces misturadas nun mesmo documento.

O tratamento documental sobre estas fontes primarias, facilita a súa recuperación e consulta, ofrecendo así as primeiras noticias sobre a existencia do documento orixinal e, por elo, a súa obtención e incorporación ó proceso posterior de análise da información. A gran riqueza e variedade que podemos extraer destas fontes, queda xa evidenciada nun primeiro achegamento ós documentos. Podemos así analizar numerosos datos e aspectos de contido social, administrativos, culturais, xudiciais, eclesiásticos, sobre a economía de base agrícola, ou mesmamente unhas pesqueiras no río Ulla; referidos non só ás parroquias estradenses, senón ampliable ás terras circundantes de Tabeirós-Terra de Montes, Deza ou mesmo Santiago, coas súas propias e concretas particularidades xeográficas.

Desde comezos do século XIII, coincidindo plenamente coa nosa relación documental, xurde a figura dos escribáns e notarios que representan unha auténtica institución pública, relacionada directamente coa documentación privada, apuntando legalidade para comunicar ó documento fe e autoridade propias, mantendo así o seu valor no tempo. A maioría dos estratos documentais que achegamos, amosan a suscripción ou sinatura autógrafa do autor, moitas veces trazados cos correspondentes signos de gran vistosidade, propios e particulares de cada notario e escribán. Os notarios e escribáns dos documentos anteriores, asinan como oficiais de Santiago de Compostela, Caldas de Cuntis, Moraña, Caldas de Reis ou Lugo, aínda que predominan os das xurisdicións de Tabeirós, Ribadulla e Veá.

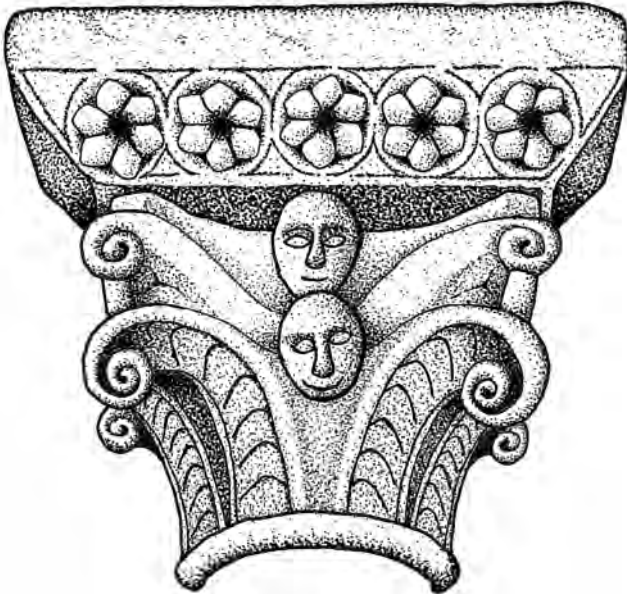
Ó tratarse de documentos de carácter privado e vinculante, son varias as formas de pago que se van relacionando nos catro séculos que abranguen os escritos. As cartas de vendas, contratos de foros, arrendamentos ou mandas testamentarias, van referindo unha orde

Signos de escribáns e notarios de 1292, 1412 e 1432.

de diferentes moedas, como o soldo leonés, a libra leonesa, o soldo alfonsí, a libra pequena do rei don Alfonso, o marabedí, o marabedí de moeda vella, o real de prata, a branca, o real de prata novo, o diñeiro, o ducado, o real e o ducado de ouro. Outros pagamentos fanse en especie, mediante medidas de tipo tradicional propias desta contorna xeográfica, como os toledáns de pan, a carga anual de viño do Ulla, o celemín de pan, millo ou centeo, ou os pares de capóns.

A onomástica e a toponimia que amosan os documentos, poden resultar de grande interese para traballos de investigación de carácter poboacional ou xeográfico, proporcionando unha evolución das

Capitel románico de San Miguel de Moreira.

diferentes grafías no transcorrer dos séculos que conforman o final da Idade Media cara ós comezos da Moderna, tanto para os nomes de individuos como para os dos lugares, casais, aldeas, camiños, parroquias ou comarcas. Deste xeito, atopamos o topónimo *A Estrada* nunha carta de foro de 1493 (PLA-04/192). Achegamos un índice toponímico cos nomes que aparecen relacionados nos diferentes escritos do corpus documental.

- A Estrada. 14
 Agar, Santa Mariña. 8
 Aguións, Santa María. 9, 16, 17, 24, 25,
 26, 27, 29, 31, 32, 34, 35, 37
 Aldea Grande. 31
 Altamira. 11
 Arcos, San Breixo. 22
 Bamonde. 7
 Barbude, San Martiño. 37
 Barbude, Santa María. 10
 Barro. 3
 Berres, San Vincenzo. 9, 35
 Callobre, San Martiño. 30, 34
 Camiño francés. 16
 Casal da Serra. 9
 Casal de Reiros. 24
 Casalderrazos. 25
 Casdorrazos. 16, 21
 Cebados. 25, 34
 Cereixo, San Xurxo. 4
 Codeseda, couto. 24
 Cora, San Miguel. 3, 7, 20
 Distriz. 3
 Figueiredo. 8
 Figueroa, San Paio. 26
 Fragoso. 5
 Freixo. 7
 Gomor. 8
 Gondomar. 11, 13, 15, 18
 Guendos. 23
 Illobre, Santo André. 7
 Lagartóns, Santo Estevo. 26
 Lestedo, Santa María. 8
 Matalobos, Santa Baia. 12, 18, 22
 Moldes. 18
 Moreira, San Miguel. 29, 33, 35, 37
 Nigoí, Santa María. 1
 Outeiro. 8, 30, 33
 Ouzande, San Lourenzo. 14, 16, 17
 Parada. 11
 Parada, San Pedro. 27
 Paradela, Santa María. 10
 Preguecido. 17, 21, 26, 29, 35
 Quintas. 4
 Rabeáns dos Cabaleiros. 28, 36
 Ramil. 8
 Riba de Veá. 6
 Rosallo. 19
 Salnes, San Fins. 8
 Sarandón, San Pedro. 8
 Silva. 1
 Tabeirós. 9, 10, 12, 13, 16, 17, 20, 21,
 23, 30, 35, 36
 Trasarís. 22
 Trasmonte. 10, 37
 Valcárceles. 38
 Valino. 13
 Veá, San Xiao. 11, 12, 13, 15, 18, 19,
 28, 36, 38
 Veá, San Xurxo. 19, 28, 38
 Veá, Santa Cristina. 2, 36
 Veá, Santo André. 11, 20, 22
 Veá, xurisdición. 17, 26, 27, 28, 29, 32
 Veiga do Castro. 29
 Vera. 20
 Vilafruxil. 35, 37
 Vilagrande. 27
 Vilagude. 35
 Vilancosta. 9
 Vilar das Donas. 2
 Vinseiro, Santa Cristina. 5
 Viñó. 7
 Vixín. 36
 Vixín de Baixo. 28

Bibliografía

- FUNDACIÓN PENZOL. [#/](http://hoxe.vigo.org/movemonos/m_penzol.php?lang=gal)
- GALICIANA. <http://biblioteca.galiciana.gal/gl/consulta/busqueda.cmd>
- MARÍN MARTÍNEZ, T. *Paleografía y Diplomática 2*. UNED. Madrid, 2011.
- PEREX AGORRETA, M. J. *Métodos y Técnicas de Investigación Histórica I*. UNED. Madrid, 2012.
- DONADO VARA, J., BAQUERO GOÑI, C. e ECHEVARRÍA ARSUAGA, A. *Historia Medieval II (siglos XIII-XV)*. E. U. Ramón Areces. Madrid, 2014.